

ALAPVETŐ JOGOK BIZTOSA
AZ ENSZ NEMZETI ÉMBERI JOGI INTÉZMÉNYE

Az alapvető jogok biztosának

JELENTÉSE

az AJB-1123/2021. számú ügyben

A Nógrád Megyei Gyermekvédelmi Központ és Területi Gyermekvédelmi Szakszolgálat Fészek Gyermekotthonában a COVID-19 helyzetre tekintettel tett látogatással összefüggésben

*Előadók: dr. Györffy Zsuzsanna
dr. Bukor Liza*

Érintett szerv: Nógrád Megyei Gyermekvédelmi Központ és Területi Gyermekvédelmi Szakszolgálat Fészek Gyermekotthona

2021.

**Az alapvető jogok biztosának
Jelentése
az AJB-1123/2021. számú ügyben**

A vizsgálat megindítása

Az alapvető jogok biztosáról szóló 2011. évi CXI. törvény (a továbbiakban: Ajbt.) 18. § (4) bekezdése rögzíti hivatalból indított eljárási jogosultságomat. A hivatkozott jogszabályhely szerint a hivatalból indított eljárás természetes személyek pontosan meg nem határozható, nagyobb csoportját érintő visszásság kivizsgálására *vagy egy alapvető jog érvényesülésének átfogó vizsgálatára irányulhat.*

A COVID-19 járvány az egész világnak, így hazánknak is nagy kihívást jelent. Minderre tekintettel a világjárvány első (2020 március-június) és második hullámában egyaránt kiemelt feladatommak tekintetem a bentlakásos intézményekben (gyermekotthonokban, idősek otthonában, fogyatékosokat ellátó intézményekben) élők napi tevékenységének monitorozását. Mindezek érdekében a Nógrád Megyei Gyermekvédelmi Központ és Területi Gyermekvédelmi Szakszolgálat (a továbbiakban: Szakszolgálat) – befogadó otthonként működő – Fészek Gyermekotthonában (a továbbiakban: Befogadó otthon), Salgótarjánban 2021. február 2-án személyesen tettem látogatást.

A látogatás a veszélyhelyzetből fakadó felkészülés biztosítása, valamint a gondozott gyermekek, a szakdolgozók és a látogatást végzők tagjainak a vírusfertőzéssel szembeni védelme érdekében előre bejelentett módon történt. A látogatás alatt a résztvevők maszkot viseltek.

A COVID járványhelyzet, illetve a megelőzésnek az ellátott gyermekekre, és az ő jogaikra gyakorolt hatás szempontjain alapuló, szűkebb fókuszú vizsgálatról készült alábbi jelentés az intézmény vezetősége által elmondottakat, továbbá a gyermekotthonban élő lakók körülményeinek megtekintése alapján levont következtetéseket és megállapításokat tartalmazza. Figyelemmel arra, hogy a gyermeki jogok gyermekvédelmi szakellátást nyújtó intézményekben való érvényesülését hivatali elődeim is folyamatosan monitorozták, elengedhetetlennek tartottam a jelen látogatásom során a szakemberek által jelzett és észlelt problémák rögzítését is.

Az érintett alapvető jogok és alkotmányos elvek

- *Az oktatáshoz való jog:* „Minden magyar állampolgárnak joga van a művelődéshez. Magyarország e jogot a közművelődés kiterjesztésével és általánossá tételével, az ingyenes és kötelező alapfokú, az ingyenes és mindenki számára hozzáférhető középfokú, valamint a képességei alapján mindenki számára hozzáférhető felsőfokú oktatással, továbbá az oktatásban részesülők törvényben meghatározottak szerinti anyagi támogatásával biztosítja.” [Alaptörvény XI. cikk (1)-(2) bekezdés];
- *A gyermekek védelemhez és gondoskodáshoz való joga:* „Minden gyermeknek joga van a megfelelő testi, szellemi és erkölcsi fejlődéséhez szükséges védelemhez és gondoskodáshoz.” [Alaptörvény XVI. cikk (1) bekezdés];
- *A testi és lelki egészséghez való jog:* „Mindenkinek joga van a testi és lelki egészséghez.” [Alaptörvény XX. cikk (1) bekezdés].

Az alkalmazott jogszabályok

- a nemzeti köznevelésről szóló 2011. évi CXCV. törvény (a továbbiakban: Nkt.);

- a gyermekek védelméről és a gyámügyi igazgatásról szóló 1997. évi XXXI. törvény, (a továbbiakban: Gyvt.);
- a Gyermekek jogairól szóló, New Yorkban, 1989. november 20-án kelt Egyezmény kihirdetéséről szóló 1991. évi LXIV. törvény, (a továbbiakban: Gyermekjogi Egyezmény);
- a gyámhatóságokról, valamint a gyermekvédelmi és gyámügyi eljárásról szóló 149/1997. (IX. 10.) Korm. Rendelet, (a továbbiakban: Gyer.).

A megállapított tényállás

Az alapvető jogok biztosát és munkatársait a Szakszolgálat vezetője, ellátási igazgatóhelyettese és a Befogadó otthon vezetője fogadták, valamint bemutatták az intézményben folyó munkát, illetve beszámoltak a járványügyi intézkedésekről.

A Szakszolgálat Gyermekotthonairól

A Szakszolgálat öt gyermekotthont működtet Nógrád megyében. A „Biztos Kiút” Gyermekotthon Ságújfalun található „Napraforgó” csoportja speciális és különleges szükségletű gyermekek ellátását biztosító lakásotthon.

A „Biztos Kiút” Gyermekotthon „Nefelejcs” Lakásotthona Mátraszelen helyezkedik el. Az intézményben a gyermekeknek otthont nyújtó ellátást, valamint utógondozást, utógondozói ellátást biztosítanak.

A tarsi „Fészek” Gyermekotthon „Vadvirág” Lakásotthona otthont nyújtó ellátás körében fogadja a gyermekeket. A „Fészek” Gyermekotthon Befogadó otthona Salgótarjánon található.

A „Százszorszép” Gyermekotthon, valamint a „Margaréta” Gyermekotthon Szátokon működik. A „Százszorszép” Gyermekotthon különleges gyermekotthon, különleges csoportjai a szakellátás keretében, a tartósan beteg, illetve fogyatékossgal élő gondozott gyermekek számára különleges ellátást biztosít, valamint utógondozói ellátást is végez.

A balassagyarmati „Százszorszép” Gyermekotthon „Ipolyparti Fészek” Lakásotthon otthont nyújtó- és teljes körű ellátást biztosít a gyermekeknek, valamint utógondozói ellátást biztosít 18-24 éves korig azon fiatalok részére, akik nappali tagozatos tanulmányokat folytatnak.

A Pásztói Gyermekotthon különleges gyermekotthonként működik, otthont nyújtó, valamint utógondozói ellátást biztosít.

A Befogadó otthonról

A Befogadó otthon az ideiglenes hatállyal gyermekvédelmi szakellátásba vett 12-18 éves gyermekek Befogadó otthonaként 12 férőhellyel működik, illetve a rendőrség ide viszi be az engedély nélküli távozás (szökés) miatt körözött, megtalált gyermekeket is. A Befogadó otthon Salgótarján kertvárosi részében, csendes környezetben helyezkedik el, nagy udvar veszi körül.

A gyermekeket kettő, illetve négy ágyas szobákban helyezik el, a szobák sivarak, díszítetlenek, a bútorok erősen elhasználtak. A fürdőhelyiségeket a közelmúltban újították föl, sajnálatos módon az épület elavult csőrendszere miatt folyamatos nedvességet kap, a vakolat mállik. Az 1970-ben készült épület csőrendszerének felújítását tervezik, tekintettel annak nagy költségigényére, ahhoz a fenntartó még nem tudott anyagi erőforrást biztosítani.

A látogatás idején a Befogadó otthonban 7 gyermek volt, mindannyian január óta élnek itt, három gyermek (ún. hármás testvérsor) a látogatást követően néhány napon belül hazamehet a családjához. A kapott tájékoztatás szerint az ideiglenes hatállyal elhelyezett gyermekek jellemzően 2-3 hónapot töltenek a Befogadó otthonban. Az eljárást folytató gyámhivattaltól függ, hogy az ideiglenes hatállyal a Befogadó otthonba helyezett gyermekek további sorsáról a jogszabályban meghatározott határidőben tud-e döntést hozni. Sajnálatos, hogy a gyámhivatalok munkatársai között (is) nagy a fluktuáció, a szakmai hozzáértés és az emberi hozzáállás tekintetében is nagy az eltérés.

Járványügyi intézkedések

A járvány kis mértékben érintette az intézmény gyermek-és lakásotthonait, de az előírt védőintézkedések betartása megtörtént. A szükséges eszközök, maszkok, fertőtlenítőszerrel rendelkezésre állnak. A Befogadó otthonba hazaérkező lakók minden alkalommal lázmérésen esnek át, kézfertőtlenítőt használnak, valamint fokozott figyelemmel kísérik őket. A kapcsolattartások is a járványügyi intézkedéseknek megfelelően történnek. A Befogadó otthonba bekerülő gyermekeket nem különítik el a befogadás pillanatától, ha bármilyen tünetet észlelnek, azonnal intézkednek, és az otthonnal szerződésben álló orvost értesítik. Az elkülönítésre lehetőség van.

A járvány első, illetve második hulláma alatt a Befogadó otthonban három gyermek, valamint a pásztói, illetve a „Margaréta” Gyermekotthonban egy-egy gyermek bizonyítottan átesett a vírusról.

Az államilag szervezett tesztelés lehetősége az intézmény dolgozói számára is adott volt, néhány dolgozó vette igénybe.

Oktatás

A világjárvány első hullámában a Szátokon lévő Gyermekotthonban élő gyermekek a távoktatásban jobban teljesítettek. Ennek okát a szakemberek abban látják, hogy a helyi, a megítélésük szerint gyenge színvonalon oktató általános iskolában a szakellátott gyermekeket „beskatulyázták” a távoktatás során a gyermekek nyitottabbá váltak, jobban tanultak.

A szakszolgálat többi gyermekotthonában/lakásotthonában élő gyermeknek azonban hiányzott a közösség. Tekintettel arra, hogy ezek az intézmények általában kis településeken vannak, az online oktatás az infrastruktúra hiányossága miatt nehézségekbe ütközött, az iskolák nem voltak az online oktatásra felkészülve. Jellemzően a kollégák papíralapon hozták el az iskolákból a feladatokat, majd megoldást követően vissza is juttatták azokat az iskolákba.

A járvány második hullámában a gyermekotthonokban/lakásotthonokban élő általános iskolás korú gyermekek iskolába járással tesznek eleget a tankötelezettségüknek, a középiskolások online oktatásban vesznek részt.

A Befogadó otthonban a gyermekek távoktatásban részesülnek, illetve 2 gyermek – figyelemmel arra, hogy COVID fertőzöttség miatt az intézményt lezárták – Pásztón volt kollégiumban.

Kapcsolattartás

A helyszínen kapott tájékoztatás szerint a világjárvány első hullámában az intézmény látogatási és elhagyási tilalomra vonatkozó rendelkezéseket betartották, a gyermekek azonban nagyon nehezen viselték, hogy nem mehetnek ki az intézményekből, telefonon tarthatnak csak kapcsolatot a szeretteikkel.

A gyermekjogi képviselő és a gyermekvédelmi gyámok telefonon folyamatosan tartották a kapcsolatot a gyermekkel.

A világjárvány második hulláma idején a Gyermekotthonban élő gyermekek korlátozás nélkül hagyhatják el az intézményt, kapcsolattartásuk a gyámhivatal határozata szerint valósul meg. A kapcsolattartásról visszaérkező gyermekek hőmérsékletét megméri, a kézfertőtlenítés kötelező, és fokozottan figyelik őket.

A Befogadó otthonba ideiglenes hatállyal elhelyezett gyermekek kapcsolattartását a gyámhivatalok a határozat meghozatalakor, vagy azt követő rövid határidőn belül szabályozzák az intézmény házirendje szerint (szerdánként telefonos kapcsolattartás, vasárnaponként látogatás). A szülők és a gyermekek azonban a telefonos kapcsolattartás lehetőségével más napokon is élhetnek.

A Befogadó Otthonba érkező látogatók hőmérsékletét megméri, a kézfertőtlenítés kötelező.

A Befogadó Otthonba való belépéskor a Hivatal munkatársainak esetében a hőmérsékletmérés, valamint a látogatói nyilatkozat kitöltése megtörtént.

Jelzett problémák, javaslatok

Az intézményvezető elmondta, hogy a gyermekvédelmi gyámok között az utóbbi két évben nem jelentős a fluktuáció, csupán 1-2 státusz nincs betöltve. A gyámoknak azonban nehézséget okoz, hogy a távol lévő (pl. a zalaegerszegi, kalocsai központi speciális) gyermekotthonba is rendszeresen látogatniuk kell a gyámoltjaikat, ezek a látogatások rendszerint egy egész napot igénybe vesznek, azonban a távolság miatt nem mindig tudják megfelelően képviselni gyámoltjaik érdekeit.

Nógrád megyében – a Fejér Megyei és a Veszprém Megyei Gyermekvédelmi Központ és Gyermekvédelmi Szakszolgálat vezetőinek jelzésével megegyezően – is problémát jelent, hogy a nevelőszülői gondoskodásból egyre több gyermek kerül be, vagy vissza a gyermekotthonokba, lakásotthonokba. *A nevelőszülők a kamaszkori problémák jelentkezésekor kéri a gondozási hely megváltoztatását, így nagyon sok 13-15 éves kerül gyermekotthonba/lakásotthonba.* Ugyanakkor különleges, speciális, valamint kettős szükségletű gyermek gyakorlatilag nincs nevelőszülői gondoskodásban.

A szakemberek tapasztalatai szerint a *gyermekek családból való kiemelése nem minden esetben megalapozott, ugyanis több esetben lenne olyan családtag, aki a gyermek nevelését vállalná, arra alkalmas is lenne, valamint néhány esetben a családból való kiemelés indokait sem tárják fel megfelelően.* A gyermekek anyagi okok miatti családból való kiemelését is tapasztalják, sajnálatos, hogy a gyermekjóléti alapellátás és a forráshiányos önkormányzatok eszköztelenek.

A már szakellátásban élő gyermekek ritkán kerülnek vissza a szüleikhez. A szülők az idő múlásával „elkényelmesednek”, mintegy beletörődnek a helyzetbe. A 3 éven aluli, nevelőszülői gondoskodásban élő gyermekek hazagondozását hátráltatja, hogy a szülők ritkán, szinte kizárólag csak kapcsolattartó helyiségekben találkozhatnak a gyermekükkel.

A meghallgatott szakemberek véleménye szerint a 14 év fölötti, iskolai hiányzás miatt szakellátásba vett gyermekek tekintetében a gyermekvédelem gyakorlatilag eszköztelen. Ők azok, akik a bekerülést követően sem vehetők rá az iskolába járásra, gyakran vannak szökésben, jellemzően a családjuknál tartózkodnak.

A vezetők jelezték azt is, hogy a szakdolgozók között elég jelentős a fluktuáció, a távozó munkatársak nehezen pótolhatók. Példaként említették, hogy az egyik lakásotthonban 5 éve nem találnak nevelőt.

A vizsgálat megállapításai

I. A hatáskör tekintetében

Az alapvető jogok biztosának feladat- és hatáskörét, és az ennek ellátásához szükséges vizsgálati jogosultságokat az Ajbt. határozza meg. Az Ajbt. 18. § (4) bekezdése alapján az alapvető jogok biztos a hatóságok tevékenysége során felmerült, az alapvető jogokkal kapcsolatos visszásság megszüntetése érdekében *hivatalból eljárást* folytathat. A hivatalból indított eljárás természetes személyek pontosan meg nem határozható, nagyobb csoportját érintő visszásság kivizsgálására vagy egy alapvető jog érvényesülésének átfogó vizsgálatára irányulhat. Az Ajbt. 1. § (2) bekezdésének a) pontja kimondja, hogy az alapvető jogok biztos – különösen hivatalból indított eljárások lefolytatásával – megkülönböztetett figyelmet fordít a gyermekek jogainak védelmére.

A törvény 18. § (2) bekezdés a) pontja szerint az állami vagy önkormányzati feladatot ellátó szerv közszolgáltatást végző szervnek minősül. A Gyvt. 95. §-a alapján az otthoni nyújtó ellátás biztosítása állami feladat. Ebből következően a gyermekvédelmi szakellátás intézményei közszolgáltatást végeznek, így tevékenységük vizsgálatára kiterjed a hatásköröm.

II. A vizsgált alapjogok és elvek tekintetében

Az alapvető jogok biztos a egy adott társadalmi probléma mögött álló összefüggésrendszer feltárása során autonóm, objektív és neutrális módon, kizárólag alapjogi érvek felsorakoztatásával és összevetésével tesz eleget mandátumának. Az ombudsmani intézmény megalakulása óta az országgyűlési biztos következetesen, zsinórmértékként támaszkodott az Alkotmánybíróság alapvető jogállami garanciákkal és az alapjogok tartalmával kapcsolatos elvi megállapításaira, valamint – az ombudsmani jogvédelem speciális vonásainak megfelelően – alkalmazta az alapjog-korlátozás alkotmányosságát megítélni hivatott alapjogi teszteket.

A jelentés megállapításaival összefüggésben ismételten hivatkozom arra, hogy az Alaptörvény vonatkozó rendelkezéseinek szövege az Alaptörvény Negyedik Módosításának hatályba lépését követően továbbra is nagyrészt megegyezik az Alkotmányban foglaltakkal, az alkotmányos követelmények és alapjogok tekintetében jellemzően nem tartalmaz olyan rendelkezéseket, amelyek ellentétesek volnának a korábbi alkotmányunk szövegével. Az Alkotmánybíróság a 22/2012. (V. 11.) AB határozatában arra mutatott rá, hogy *„az előző Alkotmány és az Alaptörvény egyes rendelkezései tartalmi egyezősége esetén éppen nem a korábbi alkotmánybírói döntésben megjelenő jogelvek átvételét, hanem azok figyelmen kívül hagyását kell indokolni”*. Az Alkotmánybíróság ugyanakkor a 13/2013. (VI. 17.) AB határozatában azt emelte ki, hogy az adott határozatban vizsgált törvényi rendelkezések esetében már az Alaptörvény Negyedik Módosítása alapján jár el a korábbi alkotmánybírói határozatokban foglaltak felhasználhatóságát illetően. A testület ennek kapcsán elvi élel azt mondta ki azt, hogy *„az Alkotmánybíróság a hatályát veszített alkotmánybírói határozat forrásként megjelölésével, a lényegi, az adott ügyben felmerülő alkotmányossági kérdés eldöntéséhez szükséges mértékű és terjedelmű tartalmi vagy szövegszerű megjelenítéssel hivatkozhatja, vagy idézheti a korábbi határozataiban kidolgozott érveket, jogelveket. Az indokolásnak és alkotmányjogi forrásainak ugyanis a demokratikus jogállamban mindenki számára megismerhetőnek, ellenőrizhetőnek kell lennie, a jogbiztonság igénye az, hogy a döntési megfontolások átláthatóak, követhetőek legyenek. A nyilvános érvelés a döntés indoklásának létalapja. A korábbi határozatokban kifejtett érvek felhasználhatóságát az Alkotmánybíróság mindig esetről esetre, a konkrét ügy kontextusában vizsgálja.”*

Ha összevetjük az Alaptörvény XI. cikk (1)-(2) bekezdésében, a XV. cikk (5) bekezdésében, a XVI. cikk (1) bekezdésében, XX. cikk (1) bekezdésében foglaltakat a korábbi Alkotmány a 67. § (1) bekezdésének, 70/A §-ának, 70/D. § (1)-(2) bekezdésének valamint 70/F § (1)-(2) bekezdésének a szövegével, akkor az állapítható meg, hogy a vizsgálat tárgyát képező alapvető jogok védelme tekintetében nem hoz olyan koncepcionális változást az Alaptörvény szövege, mely a korábbi alkotmánybírói gyakorlat elvetését, vagy jelentős tartalmi átértékelését alátámasztaná.

Így elvi megállapításaim megfogalmazása, az alapjogok értelmezése során – ellenkező tartalmú alkotmánybírói döntés megszületéséig – irányadónak tekintem az Alkotmánybíróság által mind az Alaptörvény hatályba lépését megelőzően, mind pedig az azt követően meghozott határozataiban, azok indokolásában kifejtett megállapításokat, következtetéseket.

1. Az Alaptörvény XI. cikk (1)-(2) bekezdése alapján minden magyar állampolgárnak joga van a művelődéshez, Magyarország ezt a jogot a közművelődés kiterjesztésével és általánossá tételével, az ingyenes és kötelező alapfokú, az ingyenes és mindenki számára hozzáférhető középfokú, valamint a képességei alapján mindenki számára hozzáférhető felsőfokú oktatással, továbbá az oktatásban részesülők törvényben meghatározottak szerinti anyagi támogatásával biztosítja. Az Alaptörvény a személyiség kibontakoztatásának, a tájékozott és felelős polgárrá válásnak az egyik alapvető feltételeként valamennyi magyar állampolgár jogát elismeri a műveltség megszerzésére törekvéshez. E jog érvényesítése szükségszerűen állami cselekvést igényel: az állam az elengedhetetlenül fontos ismeretek megszerzését, a gyermekek megfelelő fejlődését többek között az ingyenes és mindenki számára hozzáférhető középfokú oktatással biztosítja. Az Alaptörvény szerint az ismeretbővítés, a magasabb szintű szakmai, tudományos oktatásban való részvételhez kellő tanulás lehetőségét a középfokú oktatás korlátozásmentes és ingyenes elérhetőségével ösztönzi.

Az Alaptörvény I. cikk (1) bekezdéséből eredő intézményvédelmi kötelezettség összetett követelményrendszerrel támaszt az állammal szemben az alapjogok érvényesülésére. Magában foglalja a szabályozási kötelezettséget, adott esetben az anyagi támogatási kötelezettséget, a meglévő vagy az alapjog-érvényesülés szempontjából az Alaptörvény által megkívánt intézményes formák védelmét (s egyben tartózkodást a működés tartalmi befolyásolásától). Mindezek nyomán *fennáll az állami kötelezettsége az oktatáshoz való jog gyakorlásának lehetőségét biztosítani az intézményi struktúra létrehozásával, fenntartásával.* Az Alkotmánybíróság 3046/2013. (II. 28.) AB határozata kiemelte, hogy az oktatáshoz való jog, illetve az államot terhelő intézményvédelmi kötelezettség tartalmával több ízben foglalkozott, az ezekben kifejtett álláspontját pedig az Alaptörvény XI. cikk (2) bekezdésével összefüggésben fenntartja. Hangsúlyozta: a mindenkor törvényhozó és végrehajtó hatalom alkotmányos joga és egyben kötelessége az oktatási rendszer működtetésének folyamatos figyelemmel kísérése, a felmerülő hibák kijavítása, a hiányosságok pótlása, a működési zavarok elhárítása, az ellehetetlenülés megakadályozása.

2. A gyermek megfelelő testi, szellemi és erkölcsi fejlődéséhez szükséges védelemhez és gondoskodáshoz való jogát az Alaptörvény XVI. cikk (1) bekezdése rögzíti. A gyermeket főszabályként minden olyan alapvető jog megillet, mint bármely más embert, de ahhoz, hogy a jogok teljességével képes legyen élni, biztosítani kell számára az életkorának megfelelő minden feltételt a felnőtté váláshoz. Erre tekintettel kifejezetten a gyermekek jogaként rögzíti a törvény a megfelelő testi, szellemi és erkölcsi fejlődéséhez szükséges védelemre és gondoskodásra való jogot. E védelemre és gondoskodásra a gyermek mindenkiel szemben igényt tarthat. Ennek megfelelően a gyermek szülei, családja, az állam és a társadalom valamennyi tagja is köteles a gyermek jogait tiszteletben tartani, és a társadalom fennmaradásának zálogaként biztosítani számára a megfelelő fejlődéséhez szükséges

feltételeket. *A gyermekek védelemhez és gondoskodáshoz való joga az állam kötelességét alapozza meg a gyermek személyiségfejlődése intézményes védelmére.* A gyermek, mint az alapjogok alanya oldalán az életkorból adódó hátrányokat az állam oldaláról az objektív intézményvédelmi kötelezettség egyenlíti ki: az államnak aktívan kell cselekednie a gyermekek alapjogainak előmozdítása, érvényesülése, védelme érdekében.

Ezt az alaptételt megtaláljuk az Egyezmény preambulumban is, amely rögzíti, hogy a gyermeknek, figyelemmel fizikai és szellemi érettségének hiányára, különös védelemre és gondozásra van szüksége, nevezetesen megfelelő jogi védelemre, születése előtt és születése után egyaránt. Az Egyezmény 1991-től a magyar belső jog részévé vált, részes államként Magyarország kötelezettséget vállalt a gyermekkel foglalkozó, védelmét biztosító intézmények létesítésre, valamint ezen intézményekben a jogszabályoknak megfelelő szakmai létszám, szakértelem, biztonság, az egészséges környezetet biztosítására. Az Egyezmény minden gyermekekkel kapcsolatba kerülő intézményt és hatóságot a gyermek legjobb érdekének megfelelő eljárásra, döntésre kötelez. Az Egyezmény 19. cikk 1. pontja a részes államokat a gyermeket az erőszak bármely formájával szembeni védelemre kötelezi. Az Egyezmény 20. cikk 1. pontja a családi környezetétől ideiglenesen vagy véglegesen megfosztott gyermek védelmére és segítségére vonatkozó állami kötelezettséget rögzíti.

3. Az Alaptörvény XX. cikk (1) bekezdése értelmében a testi és lelki egészséghez való jog érvényesülése, mint államcél az Alkotmánybíróság gyakorlata szerint nem nélkülözheti a nemzetgazdaság mindenkori teherbíró képességének mértékét. Az Alkotmánybíróság utalt arra is, hogy általános ismérvekkel csak egészen szélső esetekre korlátozottan határozhatja meg az állami kötelezettség kritikus nagyságát, vagyis azt a szükséges minimumot, amelynek hiánya már alkotmányellenességhez vezet. Az 56/1995. (IX. 15.) AB határozat szerint a testi és lelki egészséghez való jogként meghatározott alkotmányi követelmény az államnak azt az alkotmányos kötelezettségét jelenti, hogy a nemzetgazdaság teherbíró képességéhez, az állam és a társadalom lehetőségeihez igazodva olyan gazdasági és jogi környezetet teremtsen, amely a legkedvezőbb feltételeket biztosítja a polgárok egészséges életmódjához, életviteléhez. Az alkotmánybírósági gyakorlat szerint a testi és lelki egészséghez való jog tehát önmagában alanyi jogként értelmezhetetlen, állami – intézményrendszert fenntartó, működtető – kötelezettségként fogalmazódik meg, amely magában foglalja azt a kötelezettséget, hogy a törvényhozó a testi és lelki egészség bizonyos területein alanyi jogokat határozzon meg.

III. Az ügy érdemében

1. Védőfelszerelés, tisztító-, fertőtlenítő szerek rendelkezésre állása, elkülönítés lehetősége

A járvány kis mértékben érintette az intézmény gyermek- és lakásotthonait, az előírt védőintézkedések betartása megtörtént. A szükséges eszközök, maszkok, fertőtlenítőszerrel rendelkezésre állnak. A Befogadó otthonba hazaérkezők lázát minden alkalommal megméri, a kézfertőtlenítés is kötelező, majd fokozott figyelemmel kísérik őket. A kapcsolattartások is a járványügyi intézkedéseknek megfelelően történnek. Fertőzöttség esetén az elkülönítésre lehetőség van.

Összességében elmondható, hogy az intézmény a járványhelyzet megkívánta szükséges lépéseket megtette.

2. A gondozott gyermekek oktatásával összefüggésben

A gyermekek tankötelezettségéről az Nkt. 45. § (1) bekezdése rendelkezik. E szerint Magyarországon – a törvényben meghatározottak szerint – minden gyermek köteles az

intézményes nevelés-oktatásban részt venni. A 2019. szeptember 1-jétől hatályos Nkt. 45. § (5) bekezdése értelmében a tankötelezettség alapvetően iskolába járással teljesíthető.

A világinfluenza első hullámában a gyermekek oktatását többletmunkával és nehézségek árán, de sikerült megoldani. A látogatás idején a gyermekotthonokban/lakásotthonokban élő általános iskolások iskolába járással tettek eleget a tankötelezettségüknek, a középiskolások online oktatásban vettek részt.

3. A gyermekek kapcsolattartása tekintetében

A Gyvt. 9. §-a a nevelésbe vett gyermek kapcsolattartáshoz való jogát a gyermek különleges jogaként nevesíti. A Gyer. 30/G. § (1) bekezdése, valamint a (2) bekezdésének a) pontja szerint, ha a gyermek ideiglenes hatállyal nevelőszülőnél vagy gyermekotthonban történő elhelyezéséről nem a gyámhivatal döntött, illetve, ha a gyámhivatal döntésének meghozatalakor nem állt rendelkezésre elegendő adat a kapcsolattartás rendezésére, a gyámhivatal az ideiglenes hatályú elhelyezéstől számított tizenöt napon belül hivatalból dönt a gyermek szüleivel való kapcsolattartásáról. Az ideiglenes hatállyal elhelyezett gyermek érdekében a gyámhivatal – lehetőség szerint a szülő meghallgatását követően – dönt a gyermek gondozási helyén történő meglátogatásáról, annak gyakoriságáról és időtartamáról.

A Gyer. 30/H. §-a alapján a gyermekvédelmi gondoskodásban élő gyermekek a gyámhivatali határozatban szabályozottak szerint tarthatnak kapcsolatot a hozzátartozóikkal.

A Gyvt. 86. § (1) bekezdése rendelkezik a gyermekvédelmi gyám a gyermek gondozásával, nevelésével összefüggő feladatairól. A Gyvt. 86. § (1) bekezdésnek a) és b) pontja szerint a gyámnak a kirendelését követően legfeljebb tizenöt napon belül személyesen kell találkoznia a gyermekkel. Ezt követően legalább havonta egy alkalommal, a hatodik életévét be nem töltött gyermek esetén legalább kéthetente fel kell keresnie a gyermekeket. A gyám kötelessége, hogy a gyermek számára telefonon elérhető legyen, illetve – a gyermek kérésére – a gondozási helyén vagy semleges helyen való találkozás lehetővé tétele.

A Gyvt. 11/A. § (1) bekezdése szerint a gyermekjogi képviselő ellátja a gyermekvédelmi gondoskodásban részesülő gyermek e törvényben meghatározott jogainak védelmét, és segíti a gyermeket jogai megismerésében és érvényesítésében, valamint kötelességei megismerésében és teljesítésében. A gyermekjogi képviselő kiemelt figyelmet fordít a különleges vagy speciális ellátást igénylő gyermek védelmére. Gyvt. 11/A. § (3a) bekezdése alapján a gyermekjogi képviselő jogosult az általa kezdeményezett időpontban a gyermekkel személyesen, a gyermekjóléti és gyermekvédelmi szolgáltató vezetőjének, illetve munkatársának – ideértve a nevelőszülő is – jelenléte nélkül találkozni. A gyermek gondozási helyének biztosítása kell a gyermek és a gyermekjogi képviselő zavartalan kapcsolattartásának körülményeit.

A járvány első hullámában a Szakszolgálat intézményeiben és a Befogadó otthonban élő gyermekekkel a gyermekjogi képviselő telefonon tartott kapcsolatot. Szakszolgálat intézményeiben élő gyermekekkel ebben az időszakban a gyermekvédelmi gyámok ugyancsak telefonon tartottak kapcsolatot.

Látogatásom idején a szakszolgálat intézményeiben a gyermekvédelmi gyámok és a gyermekjogi képviselő személyes látogatásának nem volt akadálya, azzal kapcsolatban az intézmény problémát nem jelzett. A gondozott gyermekek a gyámhivatali határozatban foglaltaknak megfelelően mehetnek haza, visszatérésükkor a gyermekeknek a kézmosás/fertőtlenítés kötelező, a hőmérsékletüket megméri.

A Befogadó otthonba ideiglenes hatállyal elhelyezett gyermekek a gyámhivatali határozatnak megfelelően telefonon, illetve az Befogadó otthon területén tarthatnak kapcsolatot hozzátartozóikkal.

A helyszíni látogatás tapasztalataira, valamint a COVID-19 járványhelyzet miatti megelőzés szempontjain alapuló, szűkebb fókuszú látogatásra tekintettel ombudsmani *intézkedést nem teszek, jelentésemet figyelemfelhívásnak szánom.*

A szakdolgozóknak a járványhelyzetben fokozott megterheléssel járó munkáját, a vezetőknek a gyermekvédelmi szakellátással összefüggő problémákra vonatkozó jelzését köszönöm. A jelzéseket a tárgykörben esetlegesen indított vizsgálataim, utóvizsgálataim során figyelembe veszem.

Budapest, 2021. az elektronikus dátumbélyegző szerint

Dr. Kozma Ákos
az alapvető jogok biztosa